

5. Все про нітрати. URL: <http://myrgorod.pl.ua/news/vse-pro-nitraty>

ВИДОВЕ РІЗНОМАНІТТЯ РОДУ *TILIA* L. М. ПОЛТАВА

Орловський О.В.

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

Родина Липові – *Tiliaceae*, налічує близько 400 видів, розповсюджених у тропіках і субтропіках, рідше у помірній зоні.

Дерева і кущі, зрідка напівкущі і трави. Листки зазвичай прості, почергові; прилистки опадають. Квітки правильні, майже завжди двостатеві. Тичинки у більшості численні, зростаються біля основи, часто зібрані в 5-10 пучків. Гінецей із двох або багатьох плодолистиків; зав'язь верхня. Плоди різних типів [1].

Рід Липа *Tilia* L. представлений в основному листопадними деревами, з простими, черговими, великими, часто серцеподібної форми та гострозубчастими по краю листками. Квітки правильні, п'ятірного типу, зібрані в щиткоподібні напівзонтики з приквітниками, пахучі, добрі медоноси. Плід однонасінний, округлий, часто ребристий горішок. У роду налічується близько 30 видів, поширених у помірному кліматі Північної півкулі [2].

Ще на початку минулого століття, при створенні зелених насаджень у м. Полтава, представники роду *Tilia* активно використовувалися у дендрологічних композиціях парків, навчальних та наукових установ [3].

З декоративної точки зору, липа, широко цінується при створенні поодиноких, групових, алейних посадок, паркових композицій, живих огорож, вискоих зелених стін та використовується для складного фігурного формування. Особливо декоративною стає у період цвітіння. З поміж сучасного сортименту варто виокремити наявність декоративних форм з пірамідальною формою крони чи з нетиповим забарвленням листя [2]. Існуючий видовий стан роду *Tilia* у м. Полтава, за попереднім вивченням, представлений п'ятьма видами.

Серед зелених угруповань міської дендрофлори парків було встановлено такі види:

Липа серцелиста або дрібнолиста – *Tilia cordata* Mill. Дерево заввишки до 30 м і до 1,5 м в діаметрі з широкоокруглою, компактною, правильно кроною. Кора стовбура товста,

до 40 - 50 років гладенька, темно-сіра, пізніше глибокотріщинувата. Листя 3 - 6 см завдовжки, серцеподібне, на верхівці загострене, по краях дрібнодвічіпилчасте, зверху зелене, знизу сизо-зелене, з бурими волосками в кутах жилок, восени - світло-жовте. Квітки жовтувато-білі, до 1 см в діаметрі, зібрані в суцвіття по 5-7 шт. Цвітуть у червні. Плід - кулястий, овальний горішок, до 0,8 см в діаметрі, бурий, досягає у серпні – вересні [2].

Зустрічається дуже часто дикорослою, поодинокі та у групових посадках по всьому місту.

Липа Європейська – *Tilia europaea* L. Листки зверху темно-зелені, знизу бліді, жилки щетинисто-білі, опушені. Квітки більші ніж у липи серцелистої, до 1,3 см в діаметрі, зібрані в суцвіття по 3-8 шт. Пелюстки на краю світліші, ніж на середній лінії. Плоди з добре виявленими ребрами. Зацвітає раніше від липи серцелистої.

Зустрічається поодинокі, зокрема є у колекції рослин агробіостанції ПНПУ імені В.Г. Короленка.

Липа Американська - *Tilia americana* L. Дерево заввишки до 40 м та до 1,2 м. у діаметрі. Має, запашні, жовто-білі квітки. Цвітіння зазвичай відбувається в червні, але може початися в кінці травня або на початку липня, Цвітіння відбувається після першого розпускання листя і триває приблизно 2 тижні. У цей період усі стадії розвитку квітки присутні на одному дереві або навіть в одному суцвітті (від 4 до 40 квіток на суцвіття). Плід, горіхоподібна кістянка діаметром від 5 до 10 мм (0,2-0,4 дюйма) зазвичай містить одну насінину[4].

Зустрічається дуже рідко поодинокі. Зокрема зафіксована у парку аграрного коледжу [3].

Липа повстиста або липа срібляста – *Tilia tomentosa* Mill., синонім — *T. argentea*. Дерево заввишки до 30 м з широкопірамідальною кроною і гілками, косо спрямованими вгору. Стовбур стрункий, темно-сірий, молоді пагони опушені, сірувато-зелені. Листки 6-12 см завдовжки, серцеподібні, перівно-бічні, цупкі, зверху темно-зелені, знизу білоповстисті. Квітки жовті, по 5-10 шт. зібрані в пониклі суцвіття, дуже пахучі, з'являються в липні, пізніше, ніж у інших видів лип. Плоди кулясті, густоопушені, ребристі, до 8 мм в діаметрі, дозрівають у вересні – жовтні [2].

Зустрічається рідко поодинокі. Зокрема зафіксована у Корпусному парку, та парку Полтавської Державної сільськогосподарської дослідної станції імені М.І.Вавилова [3].

Липа широколиста – *Tilia platyphyllos* Scop. Дерево заввишки до 40 м з густою широкопірамідальною кроною, струнким стовбуром, вкритим гладенькою сірою корою. Пагони червонувато-зелені з рідкими во-лосками. Гілки повислі. Листки широкояйцеподібні, до 12 см зав-довжки, зелені, знизу світло-зе-леті, зі світлим опушенням біля основи жилок. Квітки жовтува-то-білі, зібрані в папівзонтики по 3-5 шт. Цвіте в червні впродовж 10-20 діб (приблизно через 2 тижні після цвітіння липи дрібнолистої). Плоди майже округлі, до 1,2 см в діаметрі, ребристі, сірі, дозрівають у вересні [2].

Зустрічається часто, поодинокі та у групових посадках по всьому місту.

Отже, серед вивченого видового різноманіття роду *Tilia* у м. Полтава виокремлено 5 видів що ростуть на території всього міста та у паркових зонах. Не враховано молоді посадки лип які здійснювались протягом останніх 3-5 років, з метою проведення подальших вивчень вже дорослих сформованих екземплярів.

Список використаних джерел:

1. Сербін А. Г., Сіра Л. М., Слободянюк Т. О. Фармацевтична ботаніка : підручник. Вінниця : Нова Книга, 2007. 420 с.
2. Калініченко О. А. Декоративна дендрологія : навч. посіб. Київ : Вища шк., 2003. 199 с.
3. Байрак О. М, Самородов В. М., Панасенко Т. В. Парки Полтавщини: історія створення, сучасний стан дендрофлори, шляхи збереження і розвитку. Полтава : Верстка, 2007. 276 с.
4. Crow T. R. *Tilia americana*. Pp. 784-791, IN: R.M. Burns and B.H. Honkala. *Silvics of North America. Volume 2. Hardwoods*. USDA, Forest Service Agric. Handbook 654, Washington, D.C., 1990.

ПЕРСПЕКТИВИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ РІДКІСНИХ РОСЛИН ПРИРОДНОЇ ФЛОРИ УКРАЇНИ В ЛАНДШАФТНОМУ ДИЗАЙНІ

Перебойчук О.П., кандидат біологічних наук

Національний ботанічний сад імені М.М. Гришка НАН України

Ендогенні, екологічні, антропогенні фактори середовища системно призводять до незворотних, поступових змін біорізноманіття рослин. Нині близько 40% світового